

T.C.
Orman ve Su İşleri
Bakanlığı

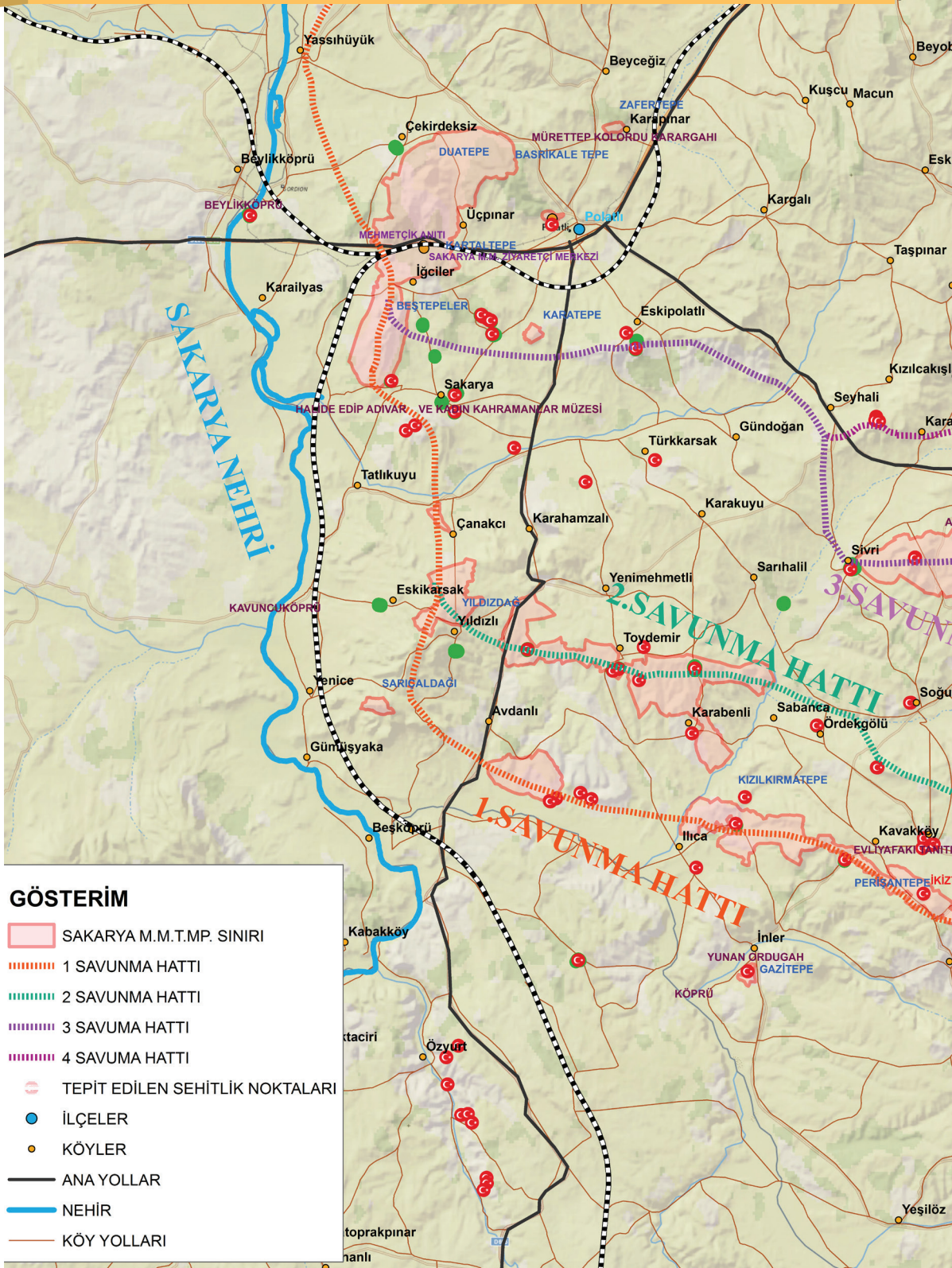
SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ

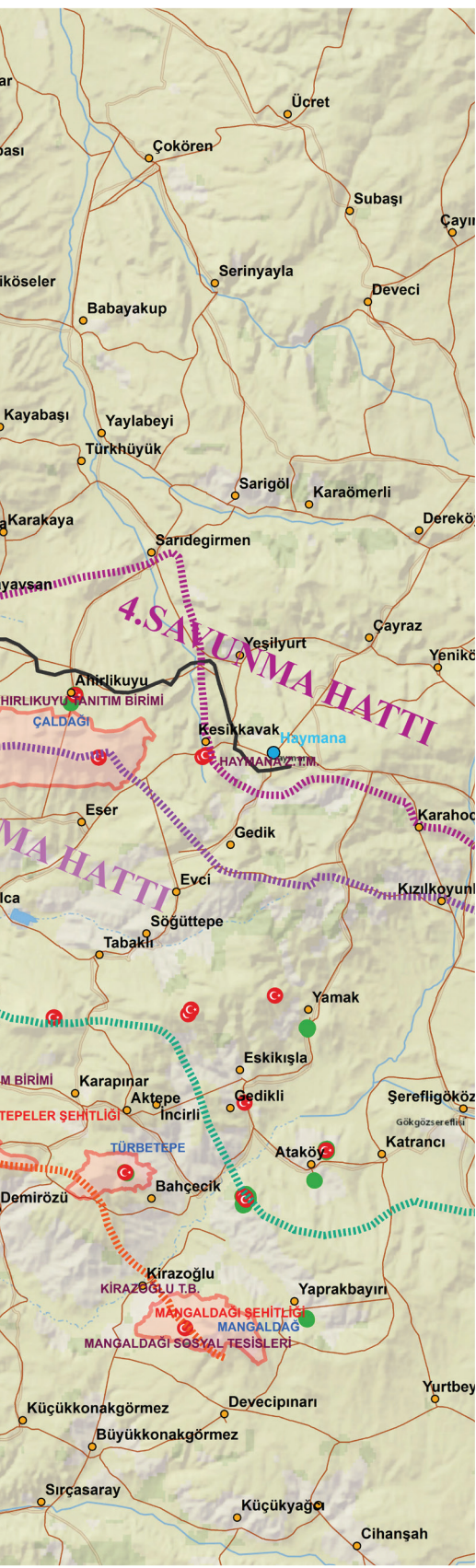
Tarihi Milli Parkı Gezi Rehberi

Orman, Su Varsa Hayat Var.

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ HARİTASI

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ

Tarihi Milli Parkı Gezi Rehberi

Fotoğraflar:

Sakarya Meydan Muharebesi
Tarihi Milli Parkı Müdürlüğü,
İKTAV Belgesel Yayıncılık Arşivi

Yayına Hazırlayanlar:

Sakarya Meydan Muharebesi
Tarihi Milli Park Müdürlüğü

Grafik Tasarım:

Şengül S.GEÇAL

Baskı:

İKTAV BELGESEL YAYINCILIK
www.belgeselyayincilik.com
belgeselyayincilik@gmail.com

Kaynakçalar:

- Sakarya Meydan Muharebesi
Tarihi Milli Parkı Müdürlüğü
- İKTAV Belgesel Yayıncılık
- Devr-i Alem Belgesel Programı
- Polatlı Tarihi Alanlar Tanıtım Merkezi

*"Hatt-ı müdafaa yoktur;
sath-ı müdafaa vardır*

Viyana'da başlayan çekilmenin
238 yıl sonra durdurulduğu
askeri tarihin kaydettiği en uzun
sürekli meydan muharebesi olan
23 Ağustos - 13 Eylül 1921
tarihleri arasında 22 gün 22
gece süren, Ankara - Polatlı ve
Haymana'da yapılan Sakarya
Meydan Muharebesi sonrası
TBMM tarafından gazi ve mare-
şallık ünvanı verilen Mustafa Ke-
mal Atatürk'ün Sakarya Meydan
Muharebesi ile ilgili tarihi sözü:

*"Hatt-ı müdafaa yoktur; sath-ı müdafaa vardır. O sa-
tık bütün vatanıdır. Vatanın her karşı toprağı, vatandaşın
kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz.*

*Onun için küçük, büyük her birlik bulunduğu mevziden
atılabilir.*

*Fakat küçük, büyük her birlik, ilk durabildiği noktada
yeniden düşmana cephe kurup harbe devam eder. Yanın-
daki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler
ona tabi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar da-
yanmaya ve karşı koymaya mecburdur"*

Mustafa Kemal Atatürk

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ

Recep Tayyip Erdoğan
Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

'Hatt-ı müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır; o sath bütün vatanıdır' anlayışıyla zafere ulaşan Sakarya Meydan Muharebesi, Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan yolda önemli dönüm noktalarından biridir.

Türk Milletinin bütün fertleriyle canı ve canı pahasına 22 gün ve gece süren şanlı direnişi sonrasında gelen Sakarya Zaferi, İstiklal Harbi'nin seyrini değiştirmiş, aziz milletimize istiklal yolunda güç ve umut katmış, uluslararası alanda Meclisimizin itibarını yükseltmiştir.

Sakarya Meydan Muharebesi'nde sergilenen azim ve kararlılık, bugün de milletimize rehberlik etmektedir. Vatan daşlarımız, vatan ve bayrak sevgisini her şeyin üzerinde tuttuğunu, gerektiğinde inanca ve istiklali için canı pahasına mücadeleden kaçınmayacağını 15 Temmuz'da dünyaya bir defa daha göstermiştir.

Bu vesileyle, hürriyet ve bağımsızlığımıza, aziz vatanımıza sahip çıkmak için hayatlarını feda etmekten çekinmeyen bütün şehitlerimize bir defa daha ALLAH'tan rahmet diliyorum. Ruhları şad olsun.*

* Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parkı Müdürlüğü'nün 13 Eylül 2017 tarihli "Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı" kitabından alınmıştır

SAKARYA

MEYDAN MUHAREBESİ

Binali Yıldırım

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı

Tarihin sayfalarına “*Melhame-i Kübra*” olarak kaydedilen ve Anadolu tarihinin önemli harplerinden biri olarak kabul edilen Sakarya Meydan Muharebesi’nin 96’ncı yıl dönümünü idrak etmekteyiz. Sakarya Zaferi istiklal mücadelesinin en kritik safhasında kazanılan ve adeta nihai zaferi müjdeleyen bir destan olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki ordu, İstiklal Harbi’nin her safhasında olduğu gibi Sakarya’da da benzersiz bir cesaret ve fedakarlık göstermiş, 22 gün süren şiddetli çarpışmaların ardından elde edilen zafer, halkımıza büyük moral ve güç kazandırmıştır. Çok çetin mücadeleler veren, ağır bedeller ödeyen ecdadımız, vatanına, bayrağına ve istiklale bu mücadele ile sahip çıkmayı başarmıştır.

Medisimiz, askeri ve siyasi bakımdan önemli gelişmelere vesile olan bu büyük zaferin ardından Mustafa Kemal Paşa’ya ‘Mareşallik’ rütbesine ‘Gazilik’ unvanı vererek, tarihi bir karara imza atmıştır.

Aziz milletimizin o gün sergilediği yüksek ruh ve şuur, bugün bizim için en büyük ilham kaynağıdır. İnanıyorum ki, genç nesillerimiz, Milli Mücadele yıllarında destan yazan gazi ve şehitlerimizin mukaddes emanetine ve milli iradeye sahip çıkarak, barış, huzur ve refah yurdu bir Türkiye inşa edeceklerdir. Bu düşüncelerle, Sakarya Zaferi’nin sene-i devriyesinde, istiklal mücadelemizin bütün kahramanlarını rahmet ve şükranla yad ediyorum.*

* Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parkı Müdürlüğü’nün 13 Eylül 2017 tarihli “Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı” kitabından alınmıştır

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ

Veysel Eroğlu

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanı

Tarih boyunca bağımsızlığını ve hürriyetini eşsiz zaferlerle taçlandıran aziz milletimiz, bundan 96 yıl önce işgalci Yunan ordusuna karşı Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en önemli zaferlerinden birisini kazanmıştır.

İstiklali uğruna her şeyini feda etmeye razı olan milletimiz, Sakarya Meydan Muharebesi olarak tarihe geçen şanlı direnişi ile adeta bütün Dünya'ya bu vatanın ilelebet Türk toprağı olarak kalacağını haykırmıştır.

Bakanlık olarak, milletimizin tarihe altın harflerle kazınan bu önemli zaferini gelecek nesillere aktarılabilmek gayesiyle 2015 yılında **"Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı"**nı ilan ettik. Devamında muharebenin günümüze intikal etmiş izleri, mevziler, siperler, şehitlikler ve kullanılan binalar gibi kaynak değerlerin tespitine ve ihyasına yönelik çalışmalarını yürütüyoruz.

Bu vesile ile Sakarya Zaferi'nin yıl dönümünde, istiklal mücadelemizde canını seve seve feda eden bütün kahraman şehitlerimizi rahmet ve şükranla yad ediyorum.*

* Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parkı Müdürlüğü'nün 13 Eylül 2017 tarihli "Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı" kitabından alınmıştır

Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı

Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı, 2015 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile ilan edilmiştir. Ankara'nın Polatlı ve Haymana ilçelerinde bulunan 138.500 dekarlık alanı ihtiva eden **Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı**, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 9. Bölge Müdürlüğü Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğü sorumluluğundadır.

Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı'nın kurulmasını takiben Bakanlığımız, alanı korumak ve vatandaşlarımızın kullanımına açmak için hızla yatırımlara başlamıştır.

Alanın vatandaşlarımıza daha iyi anlatılabilmesi için; Sakarya Meydan Muharebeleri ve Haymana Ziyaretçi Merkezleri ile Kirazoğlu, Ahırılıkuyu ve Evliyafakı Köylerinde 3 adet tanıtım birimi oluşturulmuştur.

Kartaltepe'deki Mehmetçik Anıt yanında yapımı sürmekte olan Sakarya Meydan Muharebeleri Tanıtım Merkezi inşası tüm hızıyla devam etmektedir.

İstiklal Harbi'nde Türk kadınının rolünü anlatan "**Halide Edip Adıvar ve Kadın Kahramanlar Müzesi**" yapılmış olup, eski siperlerin onanılması, tanıtım ve bilgi materyallerinin güncellenmesi gibi faaliyetler de eş zamanlı olarak yürütülmektedir.

Öte yandan bugüne kadar yapılan çalışmalarla Polatlı Sakarya Köyü 12. Grup Şehitliği, Polatlı Eski Polatlı Köyü Şehitliği ve Mangal Dağı Şehitliği ihya edilmiş ve şehitlerimizin hatırasına layık bir hale getirilmiştir. Bunların yanında Evliyafakı Köyü Mezarlığı içerisinde "**Evliyafakı Şehitliği**", Eski Kışla Köyü içerisindeki "**Kışla Hastanesi Şehitliği**" ve "**İkiztepe Şehitliği**"nin yapımı tamamlanmıştır.

Jeoradar Çalışması

Şehitlerimizin ebedi istirahatgahlarının ihyasına yönelik çalışmalarımız devam etmektedir. Bunların yanında; muharebelerin geçtiği alanlarda sürmekte olan jeoradar çalışma neticelerine göre tespit edilen ve edilecek şehitlikler düzenlenmektedir. Bu bağlamda savaşın 100. Yılı olan 2021'e yönelik çalışmalar da hızla devam etmektedir. Bunların arasında jeoradar çalışması ile şehitliklerimizin tespiti faaliyeti neticesinde bugüne kadar 150000 metrekairelik alan taranmış 115 şehitlik alanı tespit edilmiştir. Çalışmaları devam ettirerek bütün şehitlerimizin hatırasının yaşatılması, ziyaretçilerimizin şehitlerimizi bir Fatih ile hatırlamaları hedeflenmektedir. Bütün bu çalışmalar, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüd (ATASE) Daire Başkanlığı ile iş birliği içerisinde yürütülmektedir.

Bakanlığımız, Milli Mücadelenin en önemli dönüm noktası hükmündeki Sakarya Meydan Muharebesi'nden geriye kalanları korumayı ve hatırasını yaşatmayı hedeflemektedir. Bu destansı mücadeleyi gelecek nesillerin hafızalarında canlı tutmak gayesiyle, savaşın geçtiği alanlar ve şehit mezarları, Bakanlığımızca korunmakta ve milletimizin milli bir mirası olarak muhafaza edilmektedir.

Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı'nın vatandaşlarımızla buluşturulması için yapılacak çalışmalar arasında; müze ve şehitlikler içindeki tanıtım ve bilgilendirme alanlarının yenilenmesi öncelikle ele alınmaktadır. Bunun yanında alanın dünya standardında bir tarihi alan haline getirilmesi için gereken strateji geliştirme çalışmaları da gerçekleştirilmektedir.

● Sakarya Merkez Şehitliği

● Malıköy Tren İstasyonu

Milli Mücadele Öncesi

1914-1918 tarihleri arasında dört yıl süren Birinci Dünya Savaşı'nda ölüm kalım mücadelesi verilmiş, yedi düvele karşı on cephede milyonlarca şehit verdiğimiz Birinci Dünya Harbi bitmiştir. Cepheelerde kazanılan savaş, müttefikimiz Almanlar yenildiği için masa başında kaybedilmiştir. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ise ağır şartlar içermektedir.

Birinci Dünya Harbi sonrasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile İtilaf Devletleri (İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya) Anadolu'nun kritik yerlerini işgale başlamıştır. Bu anlaşma ile Osmanlı Devleti'nin bütün orduları ve donanması dağıtılmış, milletimizin hürriyeti elinden alınmaya çalışılmıştır.

Milletimiz bu işgale ve haksızlığa dur demek için kendi başına direnmeye başlamış ve yurdun birçok yöresinde küçük mukavemet teşkilatları kurulmuştur. **"Kuvay-ı Milliye"** adlı bu gönüllü birlikler silahla mücadele ederken; ileri gelen toplum liderleri

de, bulundukları vilayetlerde vatandaşları teşkilatlandırmaya ve işgalden kurtuluş çareleri aramaya başlamıştır.

1919 yılında Yunan işgaline uğrayan Batı Anadolu'da, Kuvayı Milliye hareketi, yani milletin kendini savunmak için mücadele etmesi daha da hızlanmıştır. Bunun üzerine Yunan işgali batıya doğru genişlemeye başlamıştır.

Öte yandan yurdun geri kalanında vatan müdafaası için takip edilecek yollar ele alınmaktadır. Yapılan kongreler ve toplantılar neticesinde bildiriler yayınlanarak, vatandaşların teşkilatlanması sağlanmıştır.

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde hızlanan milli mücadele hareketi, vatanın bir bütün olarak korunması ve kurtarılmasını hedeflemiştir. Bunun için farklı illerde kongre ve toplantılar düzenlenmiş, Osmanlı Meclis-i Mebusan vekillerinin de katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece Milletimizin birliği ve bütünlüğü güçlendirilmiş, bağımsızlığımız için mücadeleye başlanmıştır.

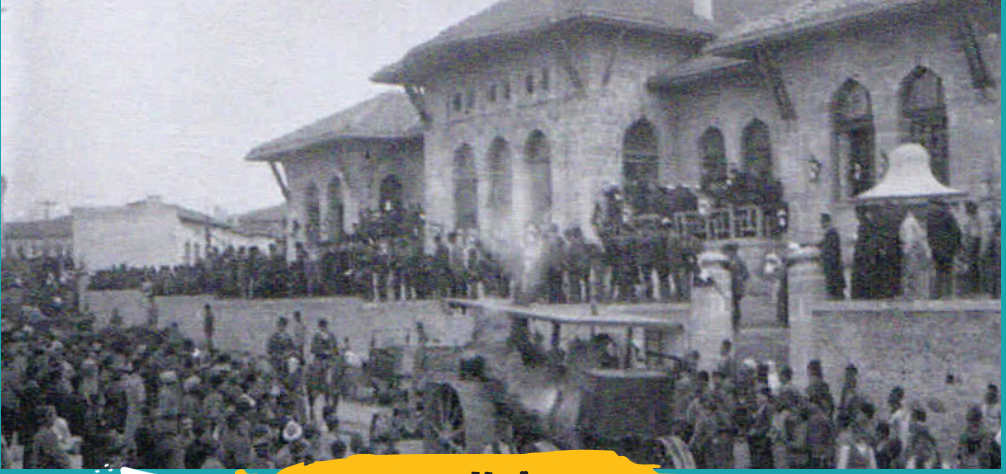

Milli mücadelede hedefler ve vatan sınırları "Misak-ı Milli" adlı karar ile Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı tarafından belirlenmiştir. Milleti mücadeleye ve direnişe teşvik eden bu kararlar üzerine bağımsızlık mücadelemiz şiddetlenmiş ve en nihayetinde İngilizler İstanbul'u işgal ederek Meclis-i Mebusan'ı kapatmıştır. Bu noktadan sonra Millet iradesinin tecelli edeceği tek adres olarak Türkiye Büyük Millet

Meclisi 23 Nisan 1920' de kurulmuştur.

Kapatılan Meclis-i Mebusan üyelerinin de davet edildiği Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi, büyük fedakarlıklarla toplanmış, Milli iradenin üstünlüğü prensibiyle çalışmıştır. Kuruluşundan itibaren milli mücadeleyi yönetmiş ve vatanın kurtuluşu için bütün imkanları seferber etmiştir.

Son Kale

1921 yılı Ocak ayında başlayan harpler neticesinde silah, mühimmat ve erzak açısından çok daha üstün durumdaki Yunanları hemen mağlup etmek mümkün olamamıştır.

Kütahya-Eskişehir Muharebelerinin kaybedilmesi üzerine , aynı yılın yaz aylarında ordumuzun Ankara'nın batısından geçen Sakarya Nehri'ne kadar geri çekilmesi kararlaştırılmıştır. Sakarya kıyılarına geri çekilme ile Yunan ilerleyişi ve zulmünü bitirmek için güç toplayarak milletin imanı ve iradesi ile son kalede düşmana dur demek hedeflenmiştir.

1921 yılı ilkbaharında, Yunan Ordusu, Anadolu'yu işgal ederken halka kan kusturuyordu. Vatanı kurtarmak için harekete geçen ordumuz ise imkansızlıklar içinde mücadele ediyordu. Yıllar süren savaşlarda yaşanan kayıplarla silah ve cephane yok denecek kadar azalmıştı. Anadolu'da halkın ve orduların geçimi için gereken erzak bulunamıyordu. Buna rağmen milletimiz, Mehmet'ini koruyor, ekmeğini bölüyor, vatan için seve seve fedakarlık yapıyordu.

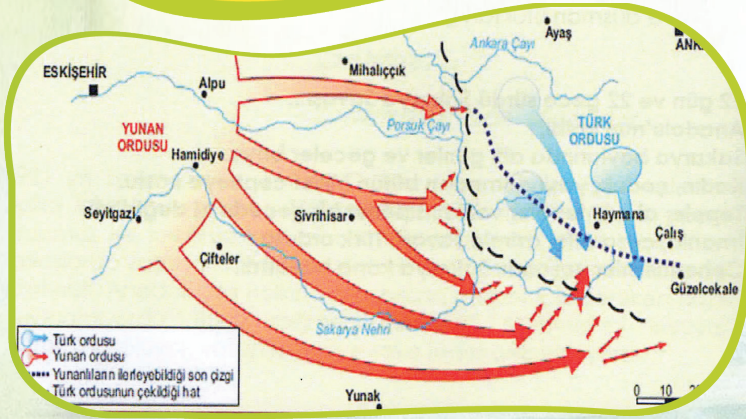
İnönü ve Kütahya-Eskişehir Savaşlarında istediği neticeyi alamayan ordumuz ise gücünü toplamak için geri çekiliyordu. Kütahya - Eskişehir muharebelerinde 45.000 kişilik mevcudunun yarısını kaybeden Türk ordusunun mevcudu bu süre içerisinde tarlasından, sürüsünün başından, okulundan koşup vatanını savunmaya gelen yurttaşlarla yeniden aynı seviyeye getirilebilmiş ve Ankara'nın batısından geçen Sakarya Nehri'nde müdafaa hattı kurulmuştur. Sakarya Meydan Muharebesi'nde savaşan doğrudan doğruya halkın kendisidir.

*Art arda savaşlar sonu yıkılmış,
bezgin ve umutsuz bir ülke...
Koca bir devlet tarihe karışmış;
elde kalan son toprak Anadolu da
tehlikede...
Böyle günler yaşanırken,
ilk kurşun atılıyor "Kalkın, silkinin!" der gibi...
Millet, "Düşman cesedimi çiğnemedem yurduma giremez!" diyor.
Sonra...
Sonrası bir destan...*

Sakarya Meydan Muharebesi ve Önemi

Sakarya Meydan Muharebesi; 100 kilometrelik bir cephe üzerinde, 23 Ağustos - 13 Eylül 1921 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Ankara'nın Polatlı ve Haymana ilçelerini sınırlarında kalan Sakarya Nehri'nin doğu yakasındaki alanda yapılan savaş, İstiklal Harbi'mizin dönüm noktasıdır. Harp, Yunan Ordusunun Sakarya Nehri mevzilerine yönelik ileri hareketi ile başlamış, Sakarya'nın doğusuna geçerek buradaki Türk mevzilerine taarruzu ve güneyden kuşatma teşebbüsü ile devam etmiştir. Güneyde başarı sağlayamayan Yunan Ordusu, Türk savunma mevzilerini Haymana istikametinde yarmaya teşebbüs etmiş ama ordumuzun kahraman savunması karşısında başarısız olmuştur.

Daha sonra ordumuzun karşı taarruzları neticesi, Yunan Ordusu Sakarya'nın batısına çekilmiş ve burada da mağlup olarak, Ege'ye doğru çekilmeye başlamıştır.

22 gün ve 22 gece sürdü Sakarya Savaşı...

Anadolu'nun kalbi, Sakarya boylarında attı günler ve geceler boyu.

Kadın, çocuk, yaşlı demeden bütün Millet cepheye koştu.

Tepeler alındı, tepeler verildi; siperler bir gecede el değiştirdi.

İmanla, cesaretle, azimle savaştı Türk ordusu. Cehennemler yaşandı, Sakarya kana boyandı.

Hattı Müdafaa Yoktur

Sathı müdafaa Vardır

Harbin ilk günlerdeki kötü gidişatı üzerine Mustafa Kemal Paşa:

“Hatt-ı müdafaa yoktur; sath-ı müdafaa vardır. O sath bütün vatanıdır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için küçük, büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir.

Fakat küçük, büyük her birlik, ilk durabildiği noktada yeniden düşmana cephe kurup harbe devam eder. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler ona tabi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya ve karşı koy maya mecburdur” sözleriyle orduya emir vermiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın ifade ettiği üzere; o güne kadar savunma hattı taktiğiyle gerçekleşen harplerde, hat kırıldığında bütün ordu geri çekilmektedir. Ancak vatanın bekası için yapılan bu son savunmada, tam fedakarlık talep etmiştir.

Bu emri izleyen günlerde savunma hattımız yer yer kırılrsa da bu kısımlar geri

çekilerek hemen, yeniden mevzilenmiştir. Bu başarılı taktik ile Türk askerinin iman dolu mücadelesi birleştiğinde Yunan Ordusu durdurulmuş ve harp kazanılmıştır.

**Sakarya, saf çocuğu, masum Anadolu'nun,
Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun!
Sen ve ben, gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız;
Rengimize baksınlar, kandan ve çamurdanız!
Necip Fazıl Kısakürek**

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ'NİN SONUÇLARI

Sakarya Meydan Muharebesi ile Milletimizin 238 yıllık, Viyana kapılarından başlayarak Anadolu'ya doğru gerileyişi, son bulmuştur. Zafer kazanan Türk Ordusu ve Milli Mücadele Hükümeti'ne yurtta ve dünyada olan saygı artmıştır. Kazanılan zaferin ordumuza verdiği moral ve yapılan hazırlıklar sayesinde 26 Ağustos 1922'de Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferi ile Anadolu düşman işgalinden kurtarılmıştır. İslam'ın ve Türk'ün son kalesinde bir destan yazılmıştır.

Batılı ülkeler TBMM iradesi ile anlaşmalar imzalamış. İlk olarak Fransızlarla Ankara Antlaşması imzalayarak İtilaf Devletleri cephesini bozmuş, Misak-ı Milli'yi kabul etmiş. Sovyet Rusya ile bugünkü doğu sınırlarımızı tespit eden Kars Antlaşması imzalanmıştır. Sakarya Zaferi; yeni Türk Devletinin doğuşunda en büyük etkenlerden biri olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya mareşallik rütbesi ve gazi unvanı Sakarya Zaferi'nden sonra 19 Eylül 1921 tarihinde verilmiştir.

13 Eylül 1683'de Viyana çekilmesi ile başlayan geri çekilme 238 yıl sonra aynı tarihte 13 Eylül 1921 tarihinde Sakarya Meydan Muharebesi zaferi ile Polatlı ve Haymana'da durdurulmuş ve karşı taarruza geçilmiştir.

**Sakarya Meydan
Muharebesi'nde yıllar süren
harplerde verilen şehitler ve kayıplar
neticesinde asker sayısı azalmış,
kadınlarımız ve gençlerimiz cepheye
yardıma koşmuştur. Kara Fatmalar,
Ayşe bacılar ve daha nice kadın
kahramanlar, bebekleri kucağında
cephane taşımıştır. Birçok okulun
öğrencileri cepheye koşmuştur.
Örneğin Kayseri Taş Mektep'teki 63
lise son sınıf öğrencisi Sakarya'da
şehit olmuş, okul o yıl mezun
vermemiştir.**

SAKARYA SAVAŞI'NDA ŞEHİT SAYISI

Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı ilan edilmeden önceki, Sakarya Meydan Muharebesi'nde Türk ordusunun zaiyatı; 5713 Şehit, 18.480 yaralı, 828 esir ve 8629 kayıp olmak üzere toplam 33650'dir. Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı ilanından sonra Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü bölgede sürdürdüğü sistematik arama çalışmaları sırasında 2666-3397 arasında şehidimize ulaşmayı başarmış, şehit mezarları koruma altına alınmıştır.

**“Sakarya
kıyılarındaki Türk zaferi,
Yakın ve Orta Doğu'nun siyasal
yüzünü değiştirmiştir. İki yüz yıldan beri
Batı, ihtiyar Osmanlı İmparatorluğu'nu
parçalamaya çalışmış; fakat Sakarya'da
Türk'ün kendisi ile karşılaşmış ve O'na
dokunduğu anda da tarihin yönü
değişmiştir.”**

**Joseph Arnold Toynbe
Ünlü İngiliz Tarihçi**

**“Bugün Polatlı ve
Haymana arasındaki tepeleri
dolaşanlara, bu çorak dağların hava-
sında, binlerce ve binlerce şehitlerin son
nefesleri hala duyuluyormuş gibi gelir. Ve
geceleri dağlarda dolaşan çobanlarla, dağ
yollarından geçen yolcular, mesela Duatepe
üzerine, zaman zaman gökten nur yağdığını
anlatırlar. İnanırsınız. Çünkü her bastığı-
nız toprak parçası bir şehit mezarıdır.”**

Şevket Süreyya Aydemir

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ ZİYARETÇİ REHBERİ

Tarihi Milli Parkın vatandaşlarımıza daha iyi tanıtılabilmesi için; Polatlı Kartaltepe'de Sakarya Meydan Muharebeleri Tanıtım Merkezi ile Haymana ilçe merkezinde idari ve ziyaretçi merkezi yapılmaktadır. Ayrıca Kirazoğlu, Ahırlıkuyu ve Evliyafakı köylerinde 3 adet tanıtım birimi oluşturulmuştur.

SARIÇALTEPE MEVZİLERİ

Sakarya Meydan Muharebesi sırasında savunulan Sarıçaltepe gerçekte Yıldız Dağı mevzilerinin ön savunma hattını oluşturmuştur. Savaşın ikinci günü (24 Ağustos 1921 gecesi) Yunan birliklerinin eline geçen Sarıçaltepe 13 Eylül 1921 günü geri alınmış, aynı günün akşamında ise Sakarya Nehri'nin doğusunda hiçbir düşman unsuru kalmamıştır. Sarıçaltepe mevzileri jeolojik yapısından dolayı, zemin kazmak yerine, kireçtaşı bloklarının istiflenmesiyle kaya türü tahkimatı yapılmıştır. Siperlerin tümü neredeyse muharebeler sırasındaki görünümünü korumuş olup, tarih kokan, milli mücadele ruhun hissedeceğiniz nadir alanlardan biridir.

SAKARYA ŞEHİTLİĞİ ZAFER ANITI VE MÜZESİ

Sakarya Şehitleri Zafer Anıtı, Sakarya Merkez Şehitliğin bulunduğu tepenin üstünde inşa edilmiştir. Bu tepeden Sakarya Meydan Muharebesi'nin cereyan ettiği toprakların büyük bir kısmını görmek mümkündür. Bölgedeki ilk şehitlik ve anıt özelliğinin yanı sıra savaşı yaşayan komutanlar tarafından yaptırılması ayrıca önem arz etmektedir. Sakarya Şehitleri Zafer Anıtı; kadın, asker (Mehmetçik) ve genç bir erkekten oluşan bu üçlü kompozisyon, zamanla olgunlaşan milli şuurun ve gittikçe azamiye ulaşan milli gücün simgesidir.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğü sorumluluk alanlarında yer alan Sakarya Şehitliği Zafer Anıtı ve Müzesi ihya çalışmaları devam etmektedir

Sakarya Merkez Şehitliği

Sakarya Merkez Şehitliği Girişi

Zafer Anıtı

Mangal Dağı

MANGAL DAĞI

23 Ağustos günü Milli Mücadele tarihine Mangal Dağı muharebeleri olarak geçmiştir. Ana savunma çizgisine göre ileriye doğru çıkıntı yapan tek başına bir mevzii durumundadır. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğü sorumluluğundaki bu tarih kokan alanda Mangal Dağı Şehitliği ve Sosyal Tesisler inşaa edilmiş olup, alana gelen ziyaretçilerin siperleri görebileceği ve şahlanan bir milletin mücadelesini her karışta hissedebileceği, şehitlerimizin edebi istirahatgahlarında manevi ruhlarına Kuranı Kerim okuyabileceği, ibadetlerini gerçekleştirebileceği alanlar oluşturulmuştur.

Alagöz Karargahı Müzesi

ALAGÖZ

KARARGAHI MÜZESİ

12 Ağustos- 9 Eylül 1921 tarihleri arasında birkaç evden ibaret olan Alagöz köyü halkından, Tükoğlu Ali Ağa'ya ait çiftlik evi karargah olarak kullanılmıştır. Halide Edip Adıvar Karargah ve Alagöz köyünü " Türkün Ateşle imtihanı " isimli eserinde bahsetmiştir.

TÜRBE TEPE

Türbetepe, Mangal Dağı sayılmazsa Yunan kuvvetlerini karşılamak üzere en çok hakimiyete , görüş ve ateş üstünlüğüne sahip bir savunma noktası konumundadır.

Türbe Tepeyi savunan 9. Tümen buraya kısmen mevziler yapabilmektedir. sarp ve kayalık arazi şartları sebebiyle müdafilere avantaj sağlayacak nitelikte mevziler oluşturmak mümkün olmamıştır. Bölgede karşılıklı süngü hücumları yaşanmış olup, bu kanlı ve çetin olduğu kadarda başarılı muharebelere "Gedikli Muharebeleri" adı verilmiştir. Türk ordusunun 1000'e yakın şehidi bulunmaktadır.

KARATEPE

Polatlı yerleşim alanının bittiği yerde Ankara Eskişehir karayolundan görülen ve halk arasında yedi defa el değiştiren tepe olarak bilinmektedir. Halide Edip Adıvar Türkün Ateşle imtihanı "adlı eserinde " 1200 kişiden müteşekkil olan fırkanın 700 kadarı şehit olmuştur. "şeklinde anlatmaktadır.

• ÇALDAĞI

Sakarya Meydan Muharebesi açısından son derece önemli bir noktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün "...Hattı müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır. O sathı bütün vatandır.." ifadesiyle özetlediği ve dünya askeri literatürüne soktuğu "cephe hattı yarılma dahi müdafai birliklerin uzun menzilli bir çekilme yapmayıp tutunabildiği ilk noktada dövüşmeye devam etmesi, böylece cephe yarılmasının savaşın kaybedilmesi olmaktan çıkması" yaklaşımı Çal Dağı ve çevresinde vücut bulmuştur. Bu arazi kesiminde 3 Alay 5 tabur komutanı 900 erimiz şehit olmuştur. Bu eşsiz tarih kokan vatan topraklarında Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı Müdürlüğüne ihya çalışmaları devam etmekte olup, o günün izlerini sizlere yaşatacak, yörenin gelenek ve görenekleriyle tarihini buluşturacak Ahırılıkuyu Tanıtım Birimi Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğüne oluşturulmuş olup, ulaşım yolu yapılacaktır.

• GAZİ TEPE

Ankara il merkezine yaklaşık 123 km, Polatlı ilçe merkezine ise yaklaşık 45 km uzaklıktadır. Buradaki emniyet hareketi esnasında 13 şehit verilmiştir. Gazitepe'deki anıt bu şehitlerimizin anısına Ağustos 2003 tarihinde inşa edilmiştir. Başkomutan tam atına binerken at huysuzlanınca, ayağı üzengiden kayıp yere düştüğü ve kaburgasını kıldığı yer burasıdır. Burayı ziyarette gelenler halen burada o günlerin izlerini görebilirler. Ayrıca alanda ağaçlandırma çalışmaları yapılmıştır.

• KIŞLA HASTANESİ ŞEHİTLİĞİ

Haymana Eskikışla ve Gedikli köyleri arasında kurulan sahra hastanesinde şehit olanlar defnedilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğüne Şehitlerimizin ruhuna edilecek dualar için mecit ve alanlar oluşturulmuştur.

• DUATEPE BÖLÜMÜ

Duatepe'nin Sakarya Meydan Muharebesi içerisinde moral ve stratejik anlamda özel bir anlamı vardır. Duatepe Türk genel karşı taarruzunda, düşmandan geri alınan ilk tepedir. Duatepe, Viyana önlerinden başlayan geri çekilmenin sona erdiği bir dönemeç, düşmanın Ege Denizine dökülünceye kadar kovalandığı, sonu aydınlık bir sürecin başlangıç noktasıdır. Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğü sorumluluk alanında bulunan müdürlükçe ihyası, peyzaj çalışmaları ve düzenlemeleri yapılan bu alanı ziyarete gelenler için düzenli bir yol bulunmaktadır. Ziyaretçilerin dolaşımının sağlanması için Ulaşım/Dolaşım Alt Planı kapsamında tur güzergahları ve taşıt yolu ile ziyaretçilerin araçlarını ve tur otobüslerinin park edeceği bir otopark bulunmaktadır. Peyzaj çalışmaları ile alanın tarihi dokusu canlandırılmıştır ayrıca törenlerin daha düzenli yapılabilmesi için 500 kişilik metal tribün, 1200 kişilik amfi tiyatro ziyaretçileri beklemektedir

• Duatepe

• BASRIKALE MEVZİLERİ

Orgeneral Kazım ÖZALP Milli Mücadele adlı eserinde bu muharebeleri şöyle anlatır: "Düşman Basrikale tepesi o kadar şiddetli topçu ateşi altına almıştı ki birkaç dakika içerisinde orada gömülü bulunan Basri Baba kabrinin etrafındaki takriben 1,5 metre yüksekliğindeki taş duvardan eser kalmamıştı." Duatepe'nin doğusunda bulunan Basrikale mevzileri birliklerimizin en son çekildiği hatlardandır.

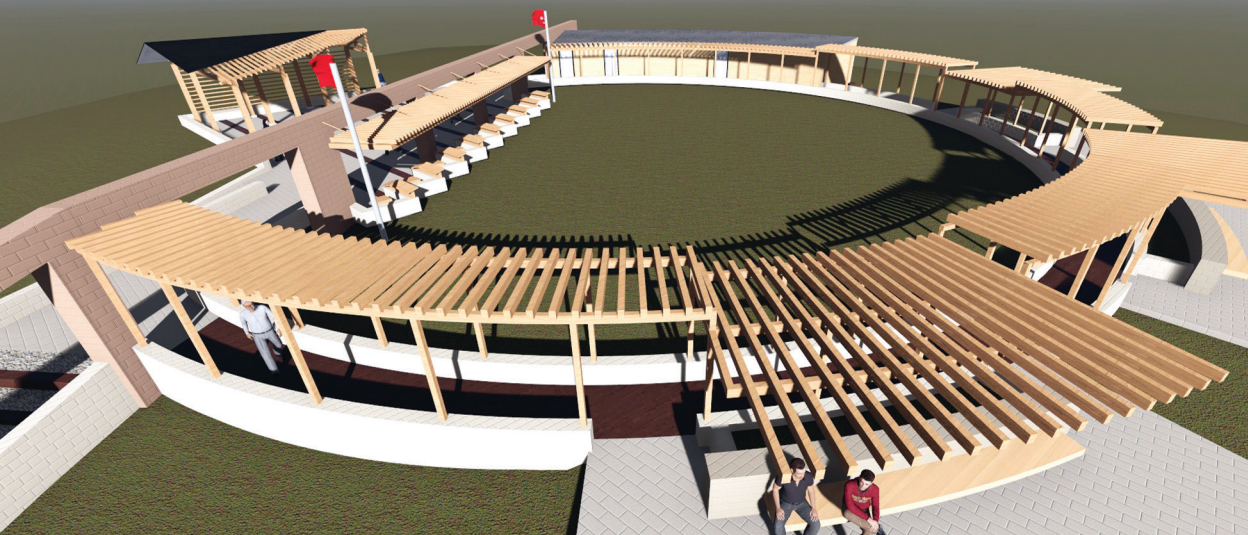
• KIZILKIRMATEPE - İKİZTEPELER ŞEHİTLİĞİ

Kızılıkirmatepe bölümün en kuzey-batı ucunu oluşturur ve Yunan taarruz alanını panoramik şekilde görme özelliğine sahiptir. 13 Eylül 1921 öğle saatlerinde Kızılıkirmatepe - İkiztepeler bölümündeki mevzilerin tamamı düşmandan geri alınmıştır. İkiztepe siperleri savaş alanına hakimiyeti sebebiyle o günlerin anısını canlandıracak ziyaretçileri o günlere götürecek, duaların edilebileceği Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğü'nce şehitlik oluşturulmuş olup, ziyaretçilere eşsiz bir tarihi güzellik ve o günlerin en acı fakat o kadar da başarılı kanlı çarpışmaları ile başa bırakacak.

• EVLİYAFAKI ŞEHİTLİĞİ

Sakarya Meydan Muharebesi'nde Yunan birliklerinin cepheyi yarmak amacıyla en şiddetli taarruzlarını yaptıkları Evliyafaki Köyü'nün savunmasını III. Gruba bağlı 15. Tümen ve Batı cephesinin ihtiyatındayken 57. Tümen tarafından yapılmıştır. Göğüs göğse muharebelerin yaşandığı bu cephede şehit düşen askerlerimiz için;

Evlüyafaki Köyü Mezarlığı'nda bulunan şehitlik, Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park ilanından sonra, Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğü tarafından yaptırılmış ve aynı zamanda köy içerisinde, savaşın izlerin, o günlere ait yaşamların, gelenek ve göreneklerin izlerini bulabileceğiniz tarihe yolculuk yapacağınız tanıtım birimi oluşturulmuştur.

ESKİ POLATLI

Şehitlik olarak bilinen alanda 40 şehit bulunmaktadır. İlk yapılan şehitliklerden olup, Sakarya Meydan Muharebesi Ta-

rihi Milli Park ilanından sonra, Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğünce ihya edilmiştir. Polatlı ya yolu-

nuz düştüğünde uğramadan geçemeyeceğiniz tarih kokan, milli mücadele ruhunu hissedeceğiniz nadir alanlardan biridir.

HALİDE EDİP ADIVAR VE KADIN KAHRAMANLAR MÜZESİ

Sakarya Meydan Muharebesi sonrası eski adı Tırnaksız Köyü cumhuriyet ilanından sonra Mustafa Kemal Atatürk tarafından ismi Sakarya Köyü olarak değiştirilen köyde Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Halide Edip Adıvar'ın konakladığı, savaş sonrası ise Halide edip Adıvar, Yusuf Akçura ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan müteşekkil "Yunan Mezalimi İnceleme Komisyonu Ofisi" olarak kullanılan metruk bina Milli Mücadele'ye en az erkekler kadar katkıda bulunmuş Türk Kadını'nı onurlandırmak adına Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğünce Halide Edip Adıvar ve kadın kahramanlar müzesi olarak düzenlenmiştir. Halide Edip ADIVAR anılarında bu köyden şöyle bahsetmektedir: "Bir hafta kadar bir tatar köyünde kaldım. Onları Rus saydıkları için Yunanlılar bir şey yapmamışlardı." Türk kadınına ait o yıllardaki milli mücadele ruhunu kadın çocuk demeden yaşayabileceğiniz tarihten kesitler bulabileceğiniz eşsiz duyguların yaşayabileceğiniz güzellikler sizleri bekliyor olacak...

● Halide Edip Adıvar ve Kadın Kahramanlar Müzesi

● Halide Edip Adıvar ve Kadın Kahramanlar Müzesi

● 12.GRUP ŞEHİTLİĞİ

Batı cephesine bağlı 12. Grup Komutanlığının karargahı eski adı Tırnaksız köyü olan daha sonra Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk tarafından ismi Sakarya köyü olarak değiştirilen yerde bulunmaktadır.

Grup komutanı Albay Halit KARSIALAN'dır. Bünyesinde 11. Tümen ve ona bağlı piyade alayları bulunmaktadır. Karahamzalı - Tırnaksız - İçciler- Beştepeler hattında düşmanla amansız şekilde mücadele etmiştir. Göğüs göğse çarpışmaların kahrmanca verilen mücadelelerin yaşandığı muharebeler sonucunda şehit düşen askerlerimizin bir kısmının defnedildiği şehitlik Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğünce ihya edilmiş olup, şehitlerimiz ruhlarına dualar gönderebileceğimiz eşsiz güzelliklerin sizi beklediği bir alan bulunmaktadır.

● Kirazoğlu Tanıtım Birimi

● YILDIZ DAĞI MEVZİLERİ

Yıldız Dağı bölümünde, dağın batı eteklerinde ve zirvesinde olmak üzere iki hat şeklinde savunma mevzileri görülebilir ve topçu mevzilerinin bulunduğu Yıldız Dağı Bölgesinden Sakarya ovasını ve Ilıcadozü vadisini görülebilir.

● 12. Grup Şehitliği

KARTALTEPE VE MEHMETÇİK ANITI

Kartaltepe, karayolunun geçtiği Dua-tepe ile birlikte Sakarya Nehri üzerindeki Beylikköprü bölgesinde bulunan geçit ve köprüleri kontrol eden stratejik bir konumdadır. Bu stratejik önemi sebebi ile düşmanın en son terk ettiği bölgelerden biridir. Bugün Tepenin karayoluna yakın uzanımındaki tepede düşmana DUR diyen Mehmetçik Anıtı yükselmekte olup, Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park Müdürlüğüne restorasyonu yapılmıştır. Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı Ziyaretçi Merkezi Tanıtım Birimi oluşturulmakta olup, içerisinde gelenleri o günlere götürecek kadını, erkeği ve çocuğuyla mücadele eden bir milletin son nefeslerini hissedeceksiniz.

BEŞTEPELER MEVZİLERİ

Beştepeler bölgesinde büyük bir direniş ve kanlı muharebelerin yaşandığı bir çok mevzi hattını bu bölgede görmek mümkündür.

• KARAPINAR KÖYÜ

Başkomutanlık karargahı karşı taaruz safhasını yakından idare etmek üzere Karapınar köyüne gelmiştir. Karapınar Köyü bir diğer önemi ise Mürettep Kolordu ve 9 Eylül'den sonra da Batı Cephesi Karargahı olmasının yanı sıra başta Gazi Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Türk Ordusu'nun tüm komuta kademesinin, taarruzu Karapınar'da bulunan Zafertepe'den idare etmesidir. Hatta bugün Duatepe'de bulunan heykele model oluşturan "muharebeyi dürbünle izleyen Mustafa Kemal" fotoğrafının çekildiği yer de Zafertepe'dir

● Karapınar Karargah Merkezi

• TOPÇU VE FÜZE OKULU

Topçu ve Füze okul komutanlığı içerisinde yer alan müze özel izinle ziyaret edilmektedir. Topçu sınıfına ait objeler ve Sakarya Meydan Muharebesinde kullanılan tahta tekerlekli hafif toplar müzede sergilenmektedir.

• TOYDEMİR KÖYÜ

İllicaözü mevzilerinden ve Yıldız Dağı'ndan geri çekilen birliklerimiz bu hatlardaki mevzilere savaşa savaşa çekilmiştir. Cephe gerisinde kızlarımız, kadınlarımız ve ihtiyaç vatandaşlarımız yer almıştır. Bu mevzi hattının bir kısmı köyün çevresinde görülmektedir. Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı Müdürlüğü tarafından, Toydemir Köyü sınırları içerisinde çok sayıda mevzi, siper ve şehitlik alanları tespit edilmiş olup, yatırım programları çerçevesinde bu alanların ihya ve yapımı tamamlanacaktır.

İSTİKLAL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehrenye ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Garb'ın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:

Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.
Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahi şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne namahrem eli;
Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedi, yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder varsa taşım;
Her cerihamda, İlahi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-i mücerred gibi yerden na'sım!
O zaman yükselerek Arş'a değer, belki, başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlal:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal.